

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
 ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ
 ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΤΟΥ 1966 ΚΑΙ ΤΟ ΕΤΟΣ 1967

Ἡ παροῦσα ἔκθεσις περιλαμβάνει τὰ πεπραγμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου 1966, ὅτε ἔφθασα εἰς Βενετίαν καὶ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ, μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1967. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἑνδεκαετίαν (1955 - 1966) πρώτη διευθύντρια αὐτοῦ διετέλεσεν ἡ καθηγήτρια κ. Σοφία Ἀντωνιάδου, τὴν ὁποίαν καὶ διεδέχθην, ἐκλεγείς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1966, καὶ ἀποσπασθεῖς προσωρινῶς τῆς πανεπιστημιακῆς μου ἑδρας. Ἡ θητεία τῆς κ. Ἀντωνιάδου εἶχε λήξει τὸν Αὐγούστον τοῦ 1965, παρέμεινεν ὁμως αὕτη, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς, μέχρις ἐκλογῆς νέου διευθυντοῦ καὶ ἡδυνήθη τοιοῦτοτρόπως, πλὴν ἄλλων, ν' ἀποπερατώσῃ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τόμου Γ' (1964) τῶν «Θησαυρισμάτων» καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τόμου τῆς «Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας», ἥτοι τοῦ ἔργου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. ΑΝΔΡ. ΞΥΓΓΡΟΠΟΥΛΟΥ «Αἱ μικρογραφαὶ τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν κώδικα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας» (Ἀθῆναι - Βενετία, 1966). Ἡ κ. Ἀντωνιάδου ἀνεχώρησεν ἐκ Βενετίας τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1966.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰς Βενετίαν ἀφίξεώς μου ἀπέβλεψα εἰς τὴν συστηματικὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν προώθησιν τοῦ ὑψίστης ἐπιστημονικῆς καὶ ἐθνικῆς σπουδαιότητος ἔργου τοῦ ἰδρύματος, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζον ἤδη τὰ προβλήματα καὶ εἶχον προεκπονήσει μεθοδικὸν πρόγραμμα ἐργασίας. Οὐδέποτε ὅμως ἀνέμενον ὅτι, εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀπίθανος συρροὴ σοβαρωτάτων καὶ ὅλως ἀπροβλέπτων ἀτυχιῶν καὶ δυσχερειῶν θὰ ἠπέλπει ὄχι μόνον ν' ἀνακόψῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματός μου, ἀλλὰ καὶ ν' ἀφανίσῃ κυριολεκτικῶς τὸ Ἰνστιτούτον καὶ θὰ μὲ ἠνάγκαζε, πρὸς ἀποσῶβησιν τοῦ κινδύνου τούτου, νὰ παλαίσω σκληρῶς ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Πρῶτη ἐκ τῶν ἀτυχιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ γνωστὴ καταστρεπτικὴ πλημμύρα τῆς 4ης Νοεμβρίου 1966, ἣτις προεκάλεσεν, ὡς γνωστόν, μεγίστας ζημίας καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν τῆς Βενετίας. Αἱ εἰς τὸ Ἰνστιτούτον προσγεγόμεναι ζημίαι περιορίσθησαν, χάρις εἰς τὰ ληφθέντα μέτρα, εἰς τὰς μηχανικὰς ἰδίως καὶ κτηριακὰς ἐγκαταστάσεις, τὰς κατακλυσθεῖσας ὑπὸ τῶν ὑδάτων, καὶ εἰς τινὰς εἰκόνας τῆς ἰσογείου ἀποθήκης. Τὸ Ἰνστιτούτον παρέμεινεν ἐπὶ ὀλόκληρον δεκαήμερον ἄνευ φωτισμοῦ καὶ θερμάνσεως. Πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν τούτων ἐδέησε νὰ δαπανηθῇ ποσὸν 100.000 δραχμῶν σχεδὸν καὶ κυρίως νὰ καταναλωθῇ πολὺτιμος χρόνος καὶ μόχθος. Δευτέρα καὶ σημαντικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἀπώλεια (ὀλίγον πρὸ τοῦ διορισμοῦ μου) τοῦ 50 % τῶν ἐτησίων τακτικῶν προσόδων τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐπειδὴ τὸ ἐν Ρώμῃ ἀκίνητον τοῦ Δημοσίου, τοῦ ὁποίου τὰ μισθώματα, κατὰ τὸν νόμον 3229/1955, διατίθενται πρὸς λειτουργίαν τοῦ Ἰνστιτούτου, παρέμεινε (διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ χρονικά αὐτοῦ) ἀμίσθωτον ἐπὶ ὀκτάμηνον (Αὐγ. 1966 - Ἀπρίλ. 1967), ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νέαν μίσθωσίν του δὲν ἔλειψαν εἰσέτι ἐντελῶς αἱ καθυστερήσεις μισθωμάτων καὶ αἱ ἀνωμα-

λίας. Τρίτη, τέλος, δυσχέρεια υπήρξε τὸ ὅτι εὔρον τὸ γραφεῖον καὶ τὴν κατοικίαν τῆς Διευθύνσεως ἐστερημένα παντὸς ἐπίπλου καὶ ἐντελῶς γυμνά (διότι τὰ ὑπάρχοντα προηγουμένως ἀνῆκον εἰς τὴν προκάτοχόν μου), πολλὰς δὲ κτηριακὰς καὶ μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις ἐχούσας ἀνάγκην ἀμέσου ἐπισκευῆς ἢ ἀντικαταστάσεως. Τὰς ἐξαιρετικὰς δυσχερεῖας ταύτας καὶ διαφόρους ἄλλας μικροτέρας ἠδυνήθην τελικῶς διὰ μεγάλων προσπαθειῶν νὰ ὑπερνικήσω, διὰ νὰ χωρήσω ἀπροσκόπτως πλέον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ προγράμματος τοῦ Ἰνστιτούτου. Εὐτυχῶς, πᾶσαι αἱ ἀρμόδιαι κρατικαὶ ὑπηρεσίαι ἐπέδειξαν ἀπόλυτον κατανόησιν, ἐβοήθησαν τὸ Ἰνστιτούτον καὶ ἐπεχορήγησαν αὐτὸ πρὸς κάλυψιν τῶν ἐκτάκτων ἀναγκῶν του. Οὕτως ἠδυνήθην νὰ ἐπανορθώσω τὰς ζημίας καὶ νὰ προβῶ καὶ εἰς πολλὰ ἔργα ἀνακαινίσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως. Κρίνω λοιπὸν σκόπιμον ν' ἀναφέρω πρῶτον τὰ κυριώτερα τούτων (ἤτοι μόνον τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὰ ἱστορικὰ κτήρια τοῦ *Cambo dei Greci*) καὶ ἀκολούθως νὰ διαλάβω περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Ἰνστιτούτου.

Α'. ΕΡΓΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

1) Ἰδιαίτερα φροντὶς κατεβλήθη πρὸς ριζικὴν ἐπισκευήν, εὐτρεπισμὸν καὶ ἐπίπλωσιν τοῦ διαμερίσματος τοῦ ἐφημερίου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τοῦ ὁποῦ οἱ κατὰστασις δὲν ἦτο καλή.

2) Τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ὅστις εἶναι ὁ σημαντικώτερος καὶ μεγαλοπρεπέστερος ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς ναὸς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Δύσει, ἐβάφησαν ἡ κεντρικὴ θύρα καὶ τὰ παράθυρα καὶ ἐκαθαρίσθησαν δι' εἰδικοῦ συνεργείου οἱ ὑψηλὰ τοποθετημένοι ὑαλοπίνακες, πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον γίνεαι ἀπὸ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ ναοῦ. Ἐπίσης ἀντικατεστάθησαν πολλοὶ ἐξ ἀνεμοθυέλλης θραυσθέντες ὑαλοπίνακες, ὡς καὶ τὰ σεσαθρωμένα πλαίσια αὐτῶν, καὶ ἐβάφησαν διὰ κυανολεύκων χρωμάτων οἱ δύο πρὸ τῆς θαλασσίας πύλης τῆς αὐτῆς πύσσαστοι.

3) Τὸ παλαιὸν ὥρολόγιον τοῦ ἐπιβλητικοῦ ἑλληνικοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἶχε παύσει λειτουργοῦν ἀπὸ ἐτῶν. Ἐκρίνα σκόπιμον νὰ τὸ ἐπιδιορθώσω καὶ οὕτως ἐπανήρχισε νὰ σημαίνει τὰς ὥρας εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον καὶ ὀλόκληρον τὴν πέραξ κεντρικὴν ταύτην περιοχὴν τῆς Βενετίας, ὡς συνέβαινε ἀπὸ αἰῶνων.

4) Τοῦ παρὰ τὴν Φλαγγίνειον ὠραίου κτηρίου τοῦ Longhena (Scoletta), ἔνθα νῦν τὸ Μουσεῖον, τὸ Παλαιὸν Ἀρχεῖον καὶ ἡ αἴθουσα τῶν τελετῶν, ἐπεσκευάσθη ἡ στέγη.

5) Τὸ κτήριο τῆς παλαιᾶς Φλαγγινείου Σχολῆς, ἔνθα σήμερον στεγάζεται τὸ Ἰνστιτούτον, εἶχε μὲν ἀνακαινισθῆ ριζικῶς πρὸ δεκαετίας ὑπὸ τῆς προκατόχου μου, ἀλλὰ σήμερον ἔχει ἀνάγκην πολλῶν νέων ἐπισκευῶν. Ἐκ τούτων ἐξετελέσαμεν μόνον τὰς πλέον ἀπαραιτήτους, ἧτοι ἐπεσκευάσθησαν οἱ ὑπὸ τῆς πλημμύρας κατακλυσθέντες ἰσόγειοι χῶροι, ἐβάφησαν πάντες σχεδὸν οἱ χῶροι τοῦ πρῶτου ὀρόφου (γραφεῖα, αἴθουσα δεξιῶσεων κλπ.) καὶ τινες τοῦ δευτέρου.

6) Αἱ ὑπὸ τῆς πλημμύρας καταστραφεῖσαι ἠλεκτρικαὶ ἐγκαταστάσεις τῶν ἰσογείων χώρων, ἡ τηλεφωνικὴ συσκευὴ καὶ οἱ ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ δύο ἀχρηστευθέντες καυστήρες κεντρικῆς θερμάνσεως ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων.

7) Συνεπληρώθη ὁ εἰς ρουχισμόν καὶ σκευὴ ἐξοπλισμὸς τῶν διαμερισμάτων τῶν ἐρευνητῶν.

8) Ἐπιπλώθη τὸ δημόσιον γραφεῖον καὶ ἡ κατοικία τοῦ διευθυντοῦ. Κατεβλήθη δὲ ἰδιαίτερα φροντίς, ὅπως ἡ ἐπίπλωσις τῶν χώρων τούτων, χωρὶς νὰ εἶναι πολυδάπανος, ἐναρμονισθῇ πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν ὠραίων βενετικῶν αἰθουσῶν τοῦ κτηρίου, αἱ ὁποῖαι ἀνεκαινίσθησαν μὲ ἐξαίρετον καλαισθησίαν ὑπὸ τῆς προκατόχου μου.

9) Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς βιβλιοθήκης α) ἐπεσκευάσθησαν αἱ παλαιαὶ ξύλινα βιβλιοθήκαι τῆς Κοινότητος καὶ β) ἠγοράσθη καὶ ἐτοποθετήθη μεταλλικὴ δελτιοθήκη διεθνοῦς τύπου ἐκ 15 συρταρίων. Ἠγοράσθη ἐπίσης ἐπαρκῆς ποσότης (20.000) λευκῶν δελτίων διὰ τὸν νέον συντασσόμενον κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης.

10) Τὰ ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα καὶ κατάστιχα τοῦ Ἰνστιτούτου ἦσαν κατεσπαρμένα ἄλλα μὲν εἰς δύο στενόχωρα ξύλινα ἐρμάρια ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Γραμματείας, ἄλλα δὲ (τὰ τῶν παλαιότερων ἐτῶν) εἰς τὰ ἐρμάρια ἄλλου κτηρίου (ἐν τῷ ἰσογείῳ τοῦ Θησαυροφυλακείου) καὶ ἄλλα, τέλος (τὰ ταμειακὰ καὶ λογιστικά), εἰς τὰ ἐρμάρια ἰδίου δωματίου ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ τῆς Φλαγγινείου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἡ ἐργασία τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐδυσχεραίνετο σοβαρῶς. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ συγκεντρωθοῦν πάντα τὰ ἔγγραφα εἰς τὴν Γραμματείαν, οὕτω δὲ καὶ μόνον θὰ καθίστατο δυνατὴ καὶ ἡ κατάταξις των. Διὰ τοῦτο προέβην εἰς τὴν κατασκευὴν ὠραίου ξυλίνου ἐρμαρίου καλύπτοντος ὁλόκληρον τὴν πρὸς τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ πλευρὰν τοῦ τοίχου τῆς αἰθούσης Γραμματείας. Τὸ ἐρμάριον, ἔχον κατάλληλα συρτάρια, ράφια, ὡς καὶ χρηματοκιβώτιον, περιέλαβε πάντα τὰ ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα τοῦ Ἰνστιτούτου, συγκεντρωθέντα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀπέμειναν δὲ καὶ ἡχοὶ κενοὶ διὰ τὰ ἔγγραφα τῆς προσεχοῦς τοῦλάχιστον δεκαετίας. Ἡ λύσις αὕτη εἶχε καὶ ἄλλο εὐεργετικὸν ἐπακόλουθον, τὴν ἐξοικονομήσιν ἐνὸς ἐπὶ πλέον δωματίου ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ, ἔνθα, ὡς ἐλέχθη, ἐφυλάσσοντο τὰ ταμειακὰ ἔγγραφα, καὶ τὸ ὁποῖον, ἐλευθερωθέν, μετεσκευάσθη εἰς ὑπνοδωμάτιον. Μέγας ὄγκος ἀκατατάκτων ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων τοῦ Ἰνστιτούτου ἐταξινομήθη ὀριστικῶς, ἐκπονηθέντος εἰδικοῦ ταξινομικοῦ σχήματος μὲ διαιρέσεις (ἀπὸ α' - λα') καὶ ὑποδιαιρέσεις. Πολλὰ ἐπίσης ὑπηρεσιακὰ βιβλία ἐλλείποντα καθιερώθησαν διὰ πρώτην φορὰν.

11) Δύο ἐκ τῶν δωματίων τοῦ τρίτου ὀρόφου παρέμενον ἐπὶ ἔτη ἀναξιοποίητα διὰ τὸ Ἰνστιτούτον, διότι ἐχρησιμοποιοῦντο τὸ ἐν ὡς κατοικία καὶ τὸ ἄλλο ὡς ἀποθήκη ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ. Ἐκ τούτων μετέτρεψα τὸ ἐν εἰς ἀποθήκην τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὸ ἄλλο εἰς ὑπνοδωμάτιον, ἐφοδιάσας τοῦτο μὲ δύο κλίνας καὶ μὲ τὸν λοιπὸν κατάλληλον ἐξοπλισμὸν. Συνολικῶς τὰ διὰ τοὺς ἐρευνητὰς καὶ φιλοξενουμένους διαθέσιμα δωμάτια τοῦ Ἰνστιτούτου ηὔξηθησαν ἀπὸ ἕξ εἰς ὀκτώ. Αἱ εἰς τὴν ἀποθήκην ἀσφαλισθεῖσαι ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου ἀπεγράφησαν. Σημειωτέον ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο μέτρον, ληφθὲν κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν δύο μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς πλημμύρας τῆς 4 Νοεμβρίου 1966, ἔσωσε τὰς ἐκδόσεις ταύτας (συνολικῆς ἀξίας ἄνω τοῦ 1.000.000 δραχμῶν) ἀπὸ βεβαίαν καταστροφὴν, δεδομένου ὅτι εἶχον ἐναποθηκευθῆ πρότερον εἰς ἰσόγειον δωμάτιον κατακλυσθὲν ὑπὸ τῶν ὑδάτων.

Β. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου, τὸ ἐπιστημονικόν, παρὰ τὰς συναντηθείσας ἐκτάκτους δυσχερείας, πᾶν ἄλλο ἢ ἡμελίθη, ὡς θὰ φανῆ ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀπολογισμοῦ.

1) Ἐρ ε υ ν η τ α ί.—Ὅτε ἔφθασα εἰς τὸ Ἰνστιτούτον, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1966, εὔρον ἐν αὐτῷ δύο ὑποτρόφους ἐρευνητάς, τὴν Δίδα Χρύσαν Μαλτέζου καὶ τὸν κ. Γεώργιον Πλουμίδην, πτυχιούχους τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Οὗτοι εἶχον ἤδη διανύσει ἐν ἔτος σπουδῶν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς προκατόχου μου καί, παραταθείσας τῆς ὑποτροφίας των, διήνυσαν τὸ δεύτερον ἔτος ὑπὸ τὴν καθοδήγησίν μου μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1967, ὅτε, ληξάσης τῆς ὑποτροφίας των, ἀπῆλθον. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1967, ἀφίκετο εἰς τὸ Ἰνστιτούτον καὶ τρίτος ὑπότροφος ἐρευνητής, ἐπιτυχῶν εἰς τὸν προκηρυχθέντα νέον διαγωνισμόν, ὁ κ. Ἀριστείδης Στεργέλλης, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ὑποτρόφων δις Χρ. Μαλτέζου εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἐκλέξει ὡς θέμα πρὸς παρασκευὴν διδακτορικῆς διατριβῆς τὰ κατὰ τὸν θεσμόν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βαίλων τῆς Βενετίας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θεσμοῦ τούτου μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου (1268 - 1453). Πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ ὕλικου, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεκδότου, ἐργάσθη εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας τῆς Βενετίας, ἠτύχησε δὲ ν' ἀνεύρη καὶ λίαν ἐνδιαφέρον χειρόγραφον, περιέχον ἐν ἀντιγράφῳ τὸ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε καπιτουλάριον τοῦ βαίλου Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δις Μαλτέζου, ὅτε ἀπῆλθεν, εἶχεν ἤδη συνθέσει σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν τὴν ἐργασίαν της, τὴν ὁποίαν καὶ ἐθεώρησα ἐν χειρογράφῳ. Ὡς δὲ πληροφοροῦμαι, πρόκειται νὰ καταθέσῃ αὐτὴν προσεχῶς εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μὲ εἰσηγητὴν τὸν καθηγητὴν κ. Δ. Ζακυθινόν.

Ὁ δεύτερος τῶν ἐρευνητῶν κ. Γ. Πλουμίδης δὲν εἶχεν ἐξεύρει κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος θέμα διατριβῆς καὶ διὰ τοῦτο ὑπέδειξα εἰς αὐτὸν τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐν Βενετίᾳ τυπογραφίας τῶν Δημητρίου καὶ Πάνου Θεοδοσίου (1755 - 1824). Οὗτος συνεκέντρωσεν ἀξιόλογον ὕλικόν ὄχι μόνον ἐκ τῶν ἐν Βενετίᾳ καὶ Παδοῦν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ Ἰνστιτούτῳ ἀρχείου τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ὅτε ἀπῆλθεν, εὐρίσκετο ἤδη εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς συνθέσεως. Βραδύτερον, περατώσας τὴν σύνθεσιν, ὑπέβαλε τὸ χειρόγραφον εἰς ἐμὲ πρὸς διόρθωσιν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν συνάδελφον καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀπ. Βακαλόπουλον, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνέκρινεν ἤδη ὡς εἰσηγητὴς τὴν διατριβήν, ἣτις καὶ θὰ κατατεθῇ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην.

Ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω ὑπότροφοι, παρακολούθησαντες ἐπὶ δύο ἀκαδημαϊκὰ ἔτη τὰ μαθήματα τῆς εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἐδρευούσης Σχολῆς Παλαιογραφίας, Ἀρχειονομίας καὶ Διπλωματικῆς, ὑπέστησαν ἐπιτυχῶς, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1967, τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις καὶ ἔλαβον τὸ ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἀπονεμόμενον πτυχίον. Ἐπίσης ἐργάσθησαν ἐπὶ δίμηνον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἐν Βενετίᾳ καθολικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίνου πρὸς συγκέντρωσιν καὶ καταγραφὴν τῶν εἰς Ἑλληνας ἀναφερομένων ἀποβιωτηρίων πράξεων ἀπὸ 1569 - 1810 καὶ παρασκευὴν σχετικοῦ δημοσιεύματος (βλ. κατωτέρω παράρθ. 3δ). Καὶ οἱ δύο ἐπίσης ὑπότροφοι οὗτοι εἶχον παρασκευάσει πραγματείας διὰ τὸ

περιοδικόν του 'Ινστιτούτου «Θησαυρίσματα», αἱ ὁποῖαι, ἀναθεωρηθεῖσαι ριζικῶς συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις μου, κατέστησαν δημοσιεύσιμοι καὶ περιελήφθησαν εἰς τὸν Δ' τόμον (σ. 20-37 καὶ 85-113) τοῦ περιοδικοῦ. Τέλος, ἀμφότεροι οὗτοι, συμφώνως πρὸς τὸν Κανονισμόν τοῦ 'Ινστιτούτου, εἰργάσθησαν μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἐπὶ νέων βάσεων κατὰ τὰξιν καὶ καταλογογράφειν τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ 'Αρχείου (βλ. κατωτέρω, παράγρ. 4α καὶ 4δ) καὶ εἰς ἄλλας μικροτέρας τακτοποιήσεις. Πολύτιμος ὑπήρξεν ἡ εἰς ἐμὲ παρασχεθεῖσα βοήθεια αὐτῶν κατὰ τὰς κρίσιμους ὥρας τῆς πλημμύρας τῆς 4 Νοεμβρίου 1966 πρὸς διάσωσιν τῶν βιβλίων καὶ ἐγγράφων τοῦ 'Ινστιτούτου.

Ὡς πρὸς τὸν τρίτον τῶν ἐρευνητῶν κ. 'Α. Στεργέλλην, καὶ οὗτος εἰργάσθη πρὸς κατὰ τὰξιν τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης καὶ συνέταξε μάλιστα μελέτην περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς χειρογράφων σημειωμάτων διὰ τὰ «Θησαυρίσματα» (σ. 114-176). Ἐξ ἄλλου, ἤρχισε παρασκευάζων διδακτορικὴν διατριβὴν με θέμα (ὑποδειχθὲν ὑπ' ἐμοῦ) τὴν συγγραφικὴν παραγωγὴν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Παδοῦης Ἑλλήνων σπουδαστῶν. Τὸ μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτοῦ συλλεγὲν ὕλικόν ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν: ὑπερεκατὸν ἔργα Ἑλλήνων σπουδαστῶν καὶ λογίων, μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ Legrand. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Στεργέλλη προχωρεῖ ἱκανοποιητικῶς. Ἐξ ἄλλου οὗτος παρακολουθεῖ καὶ τὰ ἐν τῇ Σχολῇ Παλαιογραφίας μαθήματα τοῦ πρώτου ἔτους. Ἐλπίζομεν ὅτι ἐντὸς τοῦ 1968 (ἢ ἀρχομένου τοῦ 1969) καὶ οἱ τρεῖς ἐρευνηταὶ τοῦ 'Ινστιτούτου θὰ εἶναι διδάκτορες. Καὶ δέον γὰρ σημειώσωμεν ὅτι θὰ εἶναι οἱ πρῶτοι διδάκτορες ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν ἐπίσης ὅτι λίαν προσεχῶς θὰ ἔχωμεν καὶ ἄλλους ἐρευνητάς, προκηρυχθέντος ἤδη καὶ νέου διαγωνισμοῦ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

2) Φιλοξενούμενοι.— Κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον 1967 τὸ 'Ινστιτούτον ἐδέχθη ὡς φιλοξενούμενον τὸν γνωστὸν ἱστορικὸν τῶν Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνον Τριανταφύλλου. Οὗτος, ἐργασθεὶς ἐντατικῶς εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ 'Ινστιτούτου καὶ τῆς Βενετίας, ἔφερεν εἰς πέρας, παρὰ τὸ σύντομον τῆς διαμονῆς του, τὰς ἀκολούθους ἐργασίας: α) «Οἱ Κωστάκηδες τῆς Ἀχαΐας καὶ τοῦ Λιβόρνου. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τοσκάνης καὶ τῶν μετεπαναστατικῶν Πατρῶν» (τὴν ἐργασίαν, σχεδὸν ἐτοίμην ἤδη, συνεπλήρωσε καὶ διώρθωσεν ἐνταῦθα)· β) βιογραφίαν τοῦ ἐν Βενετίᾳ λογίου καὶ διδασκάλου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Κωνσταντῖνου Τριανταφύλλου· γ) «Οἰκογένεια Γαλαξειδίου εἰς Λιβόρνον»· δ) βιογραφίαν τοῦ δευτέρου μεγάλου εὐεργέτου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας Κωνστ. Μπογδάνου (αὕτη δημοσιεύεται εἰς τὸν Δ' τόμον, σ. 190 ἐξ. τῶν «Θησαυρισμάτων»)· καὶ ε) «Οἱ κώδικες γάμων καὶ βαπτίσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Λιβόρνου» (αὕτη θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν προσεχῆ τόμον τῶν «Θησαυρισμάτων»). Ὁ κ. Τριανταφύλλου ἐμελέτησεν ἰδίως τὰ ἐν τῷ 'Ινστιτούτῳ φυλασσόμενα ληξιαρχικὰ βιβλία βαπτίσεων καὶ θανάτων τῆς ἐν Λιβόρνῳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἀναμένομεν τὴν ἔλευσιν πλειόνων φιλοξενουμένων, τινὲς τῶν ὁποίων προσεκλήθησαν ἤδη.

3) Ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα τοῦ 'Ινστιτούτου.— Τὰ ἀκό-

λουθα δύο δημοσιεύματα τοῦ Ἰνστιτούτου εὐρίσκονται ὑπὸ ἐκτύπωσιν καὶ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσουν ἐντὸς τῶν δύο ἢ τριῶν προσεχῶν μηνῶν :

α) Ὁ τόμος Δ' (1967) τοῦ περιοδικοῦ «Θησαυρίσματα». Ὁ τόμος οὗτος, ἐξ ὑπερδιακοσίων σελίδων καὶ 17 ὄλοσελίδων πινάκων ἐκτὸς κειμένου, περιέχει ἱστορικές, φιλολογικές καὶ ἀρχαιολογικές πραγματείας ἀναφερομένας εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ μεταβυζαντινὴν ἐποχὴν, ὧν αἱ πλείεσται παρεσκευάσθησαν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ὑπὸ συνεργατῶν αὐτοῦ.

β) Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, *Ἀνέκδοτα πατριαρχικά γράμματα (1547-1806) πρὸς τοὺς ἐν Βενετία μητροπολίτας Φιλαδελφείας καὶ τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἀδελφότητα* (Βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, ἀριθ. 3). Πρόκειται περὶ διπλωματικῆς ἐκδόσεως, μετ' εἰσαγωγῆς, σχολίων, εὐρετηρίου καὶ φωτοτυπικῶν πινάκων, τεσσαράκοντα ὄλων ἀγνώστων γραμμάτων τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων πρὸς τοὺς ἐν Βενετία ἀρχιερεῖς Φιλαδελφείας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Τὰ σπουδαῖα ταῦτα γράμματα (ὁ Ι. Βελοῦδος εἶχεν ἀνεῦρει καὶ ἐκδώσει ἕτερα δεκαεὶς μόνον) ἀνεῦρον ἐγκατεσπαρμένα μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου (βλ. κατωτέρω, παράγρ. 4γ).

Ἔτοιμα πρὸς ἐκτύπωσιν ἐξ ἄλλου εἶναι τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα :

γ) Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, *Duca di Candia - Missive e Responsive*, τόμ. 1 (1417-1467). (Συλλογὴ ἐγγράφων τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου τῆς Βενετίας ἐξ ὑπερδιακοσίων σελίδων ἤδη ἐτοίμη ὑπ' ἐμοῦ πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεώς μου).

δ) ΧΡΥΣΑΣ ΜΑΛΤΕΖΟΥ — Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, *Αἱ ἀποβιωτήριαι πράξεις τῶν ἐν Βενετία Ἑλλήνων (1569-1810) ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ ναοῦ S. Antonin*. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἐκ 500 χειρογράφων σελίδων, προῖον πολυμήνου ἐργασίας τῶν 2 ἐρευνητῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, θὰ φέρῃ εἰς φῶς 1649 ὀνόματα Ἑλλήνων θανόντων ἐν Βενετία (ἐν μόνῃ τῇ ἐνορίᾳ τοῦ S. Antonin) μετὰ τῶν ἀκριβῶν χρονολογιῶν θανάτου.

ε) «Θησαυρίσματα» τόμος Ε' (1968). Ἡ ὕλη τοῦ τόμου τούτου ἔχει ἤδη συγκεντρωθῆ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος.

4) Μ ε ρ ι μ γ α διὰ σ υ λ λ ο γ ἄ ς τῶν Βιβλίων, Χειρογράφων, Ἀρχείων, Εἰκόνων Μουσείου καὶ Φωτογραφιῶν τοῦ Ἰνστιτούτου.— Σ ὕ ν τ α ξ ι ς καταλόγων καὶ εὐρετηρίων.

Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ πᾶσαν ἔρευναν, μελέτην καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικὴν ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἐργασίαν εἶναι βεβαίως ἡ μεθοδικὴ κατάταξις τῶν ἐντύπων βιβλίων, τῶν χειρογράφων, τῶν πολυτίμων ἐγγράφων, τῶν ἀρχείων, τῶν φωτογραφιῶν κλπ. αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπαρξίς συστηματικῶν καταλόγων, ἔστω καὶ χειρογράφων. Δυστυχῶς ταῦτα ἢ δὲν εἶχον ἐπιχειρηθῆ ποτέ, ἔλλειψαι χρόνου ἢ ἐπαρκῶν καὶ εἰδικευμένων συνεργατῶν, ἢ, καὶ ὅσα ἐπεχειρήθησαν παλαιότερον, εἶχον ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως καὶ συμπληρώσεως. Ἡ κατάστασις ἰδίᾳ τῶν ἐντύπων, τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἀρχεῖων ἐγγράφων τὴν ὁποῖαν εἶδον, παρ' ὅλον ὅτι καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ προκάτοχός μου κατέβαλεν ὅσας ἠδύνατο προσπαθείας, δὲν ἦτο δυστυχῶς ἡ ἰδεώδης. Ἐθεώρησα λοιπὸν χρέος μου ν' ἀποδυθῶ, ἔστω καὶ μόνος καὶ εἰς βάρος τῆς προσωπικῆς ἐρευνητικῆς καὶ συγγραφικῆς μου ἐργασίας, εἰς τὸ ἐπίμοχθον, μακρῶς πνοῆς καὶ ἄχαρι ἔργον τῆς ταξινομήσεως καὶ

τῆς συντάξεως καταλόγων καὶ εὐρετηρίων, διότι πιστεύω ὅτι οὕτω καὶ μόνον θὰ καταστῇ δυνατὴ καὶ εὐχερὴς ἢ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἐργασία εἰς πάντας τοὺς ἄλλους ἐρευνητὰς τοῦ μέλλοντος, Ἕλληνας καὶ ξένους, καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν σημαντικῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ θησαυρῶν. Τοῦ ἔργου τούτου ἐτέθησαν ἤδη αἱ πρῶται ἀσφαλεῖς βάσεις, ἀλλ' ἀπαιτεῖται βεβαίως ἡ ἐπὶ μακρὸν συνέχισις μέχρι τῆς ὀλοκληρώσεώς του. Κατωτέρω ἐκθέτω συντόμως ὅσα ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτελέσω μέχρι σήμερον, ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενος.

α) Βιβλιοθήκη.— Εἰς τὴν ἐν τῷ ἰσογείῳ τοῦ Ἰνστιτούτου αἵθουσαν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἐντὸς τῶν παλαιῶν ξυλίνων βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τῶν νέων χαμηλῶν ἐρμαρίων ἐφυλάσσοντο τὰ βιβλία τῆς Κοινότητος συναναμειγμένα μὲ τὰ ἀπὸ τοῦ 1955 νέα προσκτηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου. Βιβλίον εἰσαγωγῆς αὐτῶν δὲν εἶχε γίνεαι. Μόνον διὰ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος (μέχρι τοῦ 1955) ὑπῆρχον ὁ παλαιὸς ἐντυπος *Κατάλογος τῶν εὐρισκομένων βιβλίων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σκολείου* (sic) *Φλαγγίνη* (Βενετία 1897), περιλαμβάνων ἀριθμοὺς 1-1052 (τὸν ὅποιον συνεπλήρωσα διὰ τῶν ἀριθμ. 1053-1158, τῶν εἰσαχθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1896-1904, τῇ βοήθειᾳ εὐρεθέντων παλαιῶν δελτίων καὶ σημειωμάτων τοῦ ποτὲ βιβλιοθηκαρίου Ν. Ἀλωνεύτη), ἕτερος συμπληρωματικὸς, περιλαμβάνων ἀριθμοὺς 1-338, συνταχθεὶς κατὰ Μάϊον τοῦ 1954 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Δ. Μέρτζιου, ὅστις ὁμως σημειοῖ ἰδιοχείρως περὶ τοῦ καταλόγου τούτου ὅτι «δὲν εἶναι πλήρης καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἐν καιρῷ νέος» καὶ τέλος εἶχον συνταχθῆ πρό τινων ἐτῶν δύο δακτυλογραφημένοι ἀλφαριθμητικοὶ κατάλογοι, ὁ εἰς διὰ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία (μὲ ἀριθμοὺς 1-918) καὶ ὁ ἕτερος διὰ τὰ ξενόγλωσσα (ἀριθμ. 1-922), ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐλλειπτεῖς, ὡς διεπιστώσαμεν κατόπιν ἐλέγχου, καὶ μᾶλλον πρόχειροι. (Περὶ τοῦ περιεχομένου ἐνίων ἐκ τῶν βιβλίων τούτων βλ. τὸ ἄρθρον τῆς κ. ΣΟΦΙΑΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ, *Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας*, «Νέα Ἑστία», τόμ. 68 (1960), σ. 1134-1141).

Τῶν βιβλίων, τόσον τῶν τῆς παλαιᾶς Κοινότητος, ὅσον καὶ τῶν νέων (μετὰ τὸ 1955) τοῦ Ἰνστιτούτου, εἶχε μὲν ἐπιχειρηθῆ κατὰτάξις καὶ δελτιογράφαις, φαίνεται ὁμως ὅτι ἐγένετο αὕτη χωρὶς ἐπίβλεψιν, ὑπὸ ἀνειδικεῦτον προσώπων καὶ ἐν ἀγνοίᾳ παντὸς βιβλιοθηκονομικοῦ κανόνος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεδείχθη ἄχρηστος. Τὰ βιβλία εἶχον καταταχθῆ τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, κατὰ τὸ λεγόμενον σύστημα τῆς «καθλώσεως» (ἀρίθμησις κατὰ τὴν εἰς βιβλιοθήκας καὶ ράφια θέσιν), ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως αὐτῶν καθ' ὕλην ἢ τοῦλάχιστον κατὰ μέγεθος, ἐνίοτε εἰς διπλᾶς ἢ τριπλᾶς σειρὰς εἰς βάθος ἢ ἀκόμη καὶ ὀριζοντίως τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ἄλλα πάλιν (τὰ θεωρούμενα ὡς ἐλλιπῆ ἢ τὰ πολλαπλᾶ καὶ τὰ σχολικὰ) ἔμενον ἀκατάτακτα ἐκτὸς τῆς Βιβλιοθήκης εἰς ὀγκώδη δέματα. Ἀνεῦρον ἀκόμη καὶ ἀδίπλωτα τυπογραφικὰ φύλλα βιβλίων τοῦ Δημητρ. Ν. Δαρβάρεως, ἐκτυπωθέντων ἀρχομένου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τὰ ὅποια ἐδιπλώθησαν τώρα καὶ συνεκρότησαν πολυάριθμα πλήρη σώματα σπανίων ἐντύπων. Εἰς τὰς διὰ μόνον τὰ φυλλάδια καταλλήλους ἐκ χαρτονίου θήκας εἶχον τεθῆ ἀναμῖξ μετὰ τῶν φυλλαδίων ὀγκῶδεις τόμοι καὶ σειραὶ ὅλαι περιοδικῶν.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις εἶχε δημιουργήσει σύγχυσιν καὶ ἀδιαχώρητον. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς βιβλιοθήκης, ἀπαραιτήτου ὄργανου διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰνστιτούτου, ἦτο τοιοῦτοτρόπως δυσχερεστάτη, ἂν ὄχι ἀδύνατος. Ἡ ἀνακατάταξις λοιπὸν καὶ ὀριστικὴ τακτοποίησις αὐτῆς ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἐπείγοντων πραγμάτων τὰ ὅποια ἐπεβάλλετο νὰ ἐκτελέσωμεν, ἀντὶ πάσης θυσίας. Πρὸς τοῦτο ἐξεπονήσαμεν πρῶτον, κατόπιν

ἐπισταμένης μελέτης, σχῆμα μεθοδικῆς καθ' ὕλην κατατάξεως τῶν βιβλίων, μὲ τριάκοντα διαιρέσεις (Α - Λ) καὶ πολλὰς ἐπὶ μέρους ὑποδιαιρέσεις, λαβόντες ὡς βάσιν τὸ τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» τοῦ Νικολάου Πολίτου καὶ τροποποιήσαντες αὐτὸ καταλλήλως. Πρὸς τὸ σχῆμα τοῦτο συνεδυσάμεν, διὰ τὴν ἀλφαβητικὴν κατάταξιν τῶν ἐπωνύμων τῶν συγγραφέων, τὴν χρῆσιν τῶν γνωστῶν ἀμερικανικῶν πινάκων τῶν C. A. Cutter καὶ K. E. Sanborn «Alfabetic Order Tables», εὐγενῶς παραχωρηθέντων ἡμῖν ὑπὸ τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Ἀκολουθῶν, τῇ συνεργασίᾳ τῆς εἰδικῶς κληθείσης καὶ ἀφιλοκερδῶς ἐργασθείσης Ἀγγλίδος βιβλιοθηκαρίου Κας Ida Vincent (πρὸς τὴν ὁποίαν εἴμεθα λίαν εὐγνώμονες), συντάξαμεν σαφεῖς κανόνες τοῦ ἀλφαβητικοῦ καταλόγου. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐκπονηθέντος τούτου σχήματος καὶ τῶν συνταχθέντων κανόνων, κατετάξαμεν τὰ βιβλία εἰς τὰς βιβλιοθήκας (τὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος εἰς τὰς παλαιάς, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου μετὰ τὸ 1955 προσκτηθέντα εἰς τὰ χαμηλὰ ἐρμάρια, καὶ τὰ περιοδικὰ εἰς χωριστὴν βιβλιοθήκην) καὶ ἤρξισαμεν τὴν ἐπὶ νέων δελτίων διεθνοῦς τύπου (διαστ. 0,075 X 0,125) δακτυλογράφησιν τῶν τίτλων αὐτῶν εἰς διπλοῦν, πρὸς σύνταξιν δύο καταλόγων, ἀλφαβητικοῦ καὶ καθ' ὕλην. Ἡ ἐργασία ἔχει σχεδὸν συντελεσθῆ διὰ τὰ μετὰ τὸ 1955 προσκτηθέντα βιβλία, θὰ συνεχισθῆ δ' ἀκολουθῶν καὶ διὰ τὰ τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Τὰ νέα δελτία τοποθετοῦνται ἐντὸς εἰδικῶς παραγγεληθέντος ἐπίπλου. Παραλλήλως καθιερώσαμεν βιβλία εἰσαγωγῆς I) διὰ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Κοινότητος (πρὸ τοῦ 1955), ἐνθα θὰ καταγραφοῦν πάντα τὰ διασωθέντα, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν παλαιῶν ἑλλίπων καταλόγων, καὶ II) διὰ τὰ νέα προσκτήματα (ἀπὸ τοῦ 1955 καὶ ἔξης). Ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ καταλόγου ἐλπίζομεν ὅτι θὰ συντελεσθῆ πλήρως ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

Σημειωτέον ὅτι ἡ συστηματικὴ κατάταξις τῆς βιβλιοθήκης ἀπέφερεν ἤδη τοὺς πρώτους αὐτῆς καρπούς, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐρευνητοῦ κ. Στεργέλλη ἐκδόσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν χειρογράφων σημειωμάτων (βλ. ἀνωτέρω, κεφ. Β' 1). Ὁ κ. Στεργέλλης θὰ παρασκευάσῃ ἀκολουθῶν, τῇ ὑποδείξει μου, κατάλογον τῶν βιβλίων τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν ἀγνώστων εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν» τῶν Δ. Γκίνη καὶ Β. Μέξα. Ἄς σημειωθῆ, τέλος, ὅτι διεχώρισα καὶ ἐτοποθέτησα εἰς ἰδιαιτέρας θήκας τὰ βιβλία, φυλλάδια ἢ μονόφυλλα τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντα ἢ τὰ ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ἐκ τούτων πολλὰ εἶδον ὅτι εἶναι ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς.

β) Χειρόγραφοι (φιλολογικοὶ) κώδικες. — Μέχρι σήμερον ἐπιστεύετο γενικῶς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον Βενετίας κατεῖχε τέσσαρας μόνον ἑλληνικοὺς χειρογράφους κώδικας (τρία Εὐαγγελιάρια καὶ τὸ γνωστὸν ἱστορημένον χειρόγραφον τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου), τοὺς καὶ περιγραφέντας προσφάτως ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. ELPIDIO MIONI, Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane, Voll. II (Roma 1965), σ. 453-457 (ἀριθ. 303-306). Μετὰ μεγάλης λοιπὸν ἐκπλήξεως ἀνεύρον τῆδε ἀκείσει, κατεσπαρμένους ἐν μέσῳ τῶν ἐντύπων βιβλίων ἢ τῶν καταστίχων τοῦ Ἀρχείου, καὶ συνεκέντρωσα διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὑπερτριάκοντα ἄλλους ἑλληνικοὺς κώδικας (ἔξ ὧν οἱ ἡμίσεις μουσικοί), τέσσαρας ἰταλικούς καὶ ἓνα σλαβικόν. Τῆς οὕτω συγκροτηθείσης μικρᾶς ταύτης συλλογῆς κωδίκων τοῦ Ἰνστιτούτου, ἀγνώστου εἰς τοὺς εἰδικοὺς μελετητάς, θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς κατάλογον.

Λεπτομερής περιγραφή ενός τῶν κωδίκων τούτων δημοσιεύεται ἤδη εἰς τὸν παρόντα τόμον τῶν «Θησαυρισμάτων» (σ. 177 ἔξ.) ὑπὸ τοῦ κ. Α. Βρανούση.

γ) Ἐπίσημα πατριαρχικά, παπικά καὶ δουκικά γράμματα.— Ἐκρίνα καλὸν νὰ συγκεντρώσω εἰς ἰδιαιτέρον ἐρμάριον ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Διευθύνσεως πάντα τὰ διασωθέντα ἐπίσημα πατριαρχικά σιγίλλια καὶ γράμματα, τὰς παπικὰς βούλλας καὶ τὰ θεσπίσματα τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας, ὧν πολλὰ ἐπὶ περγαμινῆς ἢ καὶ μετ' ἐγγρῶμων καλλιτεχνικῶν διακοσμήσεων. Ὀλίγα ἔξ αὐτῶν ἐφυλάσσοντο παλαιότεν εἰς δύο ξυλίας θήκας. Ἡδυνήθην ὁμως νὰ συγκεντρώσω ἐκ διαφόρων ἄλλων φακέλων ἕτερα τεσσαράκοντα ἀνεκδοτα πατριαρχικά γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐκτυποῦνται νῦν, ὡς ἐλέχθη. εἰς ἰδιαιτέρον βιβλίον. Ἐπειδὴ τὰ σπουδαῖα καὶ πολύτιμα ταῦτα ἔγγραφα παρουσίαζον μικρὰς ἢ μεγάλας φθορὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν πολλῶν πτυχώσεων, ἐθεώρησα σκόπιμον, πρὸς προφύλαξίν των εἰς τὸ μέλλον, νὰ περικλείσω ταῦτα ἐντὸς καταλλήλων διαφανῶν καὶ ἀερίζομένων πλαστικῶν θηκῶν. Τῆς συλλογῆς τῶν ἐπισήμων τούτων γραμμάτων (ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων) προτίθεται ἐπίσης νὰ παρασκευάσω καὶ ἰδιαιτέρον κατάλογον πρὸς δημοσίευσιν.

δ) Ἀρχεῖα. — Οὐδεμία συλλογὴ τοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι τόσον πολύτιμος, ἀλλὰ καὶ τόσον ἡμελημένη καὶ δυσπρόσιτος εἰς τὴν ἔρευναν, ὅσον τὰ ἀρχεῖα αὐτοῦ. Πρόκειται περὶ ὑπερδιακοσίων καταστίχων καὶ πολλῶν δεκάδων χιλιάδων ἐγγράφων, ἑλληνικῶν, λατινικῶν καὶ ἰταλικῶν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἀνεκδότων καὶ ἀγνώστων, τὰ ὁποῖα μελετώμενα ἢ καὶ ἐκδιδόμενα μέλλουν νὰ διαφωτίσουν σπουδαίως τὴν νεωτέραν ἐθνικὴν ἡμῶν καὶ πνευματικὴν ἱστορίαν. Ἡ ἀνάγκη τῆς κεφαλαϊώδους, ἔστω, ταξινομήσεώς των καὶ τῆς συντάξεως καὶ δημοσιεύσεως συνοπτικοῦ καταλόγου τῶν ἀρχείων τούτων εἶναι ὑπὲρ πάσαν ἄλλην ἐπιτακτικὴ.

Ἡ κατάστασις τῶν Ἀρχείων εἶναι δι' ὀλίγων ἢ ἀκόλουθος: Γενικῶς δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν χρονικῶς τὰ Ἀρχεῖα εἰς δύο τμήματα: I) τὸ Παλαιὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος Βενετίας μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ II) τὸ Νεώτερον Ἀρχεῖον αὐτῆς μέχρι σήμερον. Καὶ τὸ μὲν Παλαιὸν στεγάζεται ἀνεκαθεν εἰς τὸ ἄνωθεν τοῦ Μουσείου καὶ παρὰ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν τελετῶν μικρὸν δωμάτιον, ἐντὸς τῶν ἡδὴ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπίτηδες δι' αὐτὸ κατασκευασθέντων δρυῖνων ἐρμαρίων, περιεχόντων ἐν ὄλφ θέσεις (ράφια, colti) ἠριθμημένας ἀπὸ 1-44, τὸ δὲ Νεώτερον συνεκεντρώθη καλῶς ὑπὸ τῆς προκατόχου μου εἰς τὴν παρὰ τὸ Θησαυροφυλάκιον ἀνώγειον αἴθουσαν καὶ ἐντὸς ἐρμαρίων, τῶν ὁποίων τὰς θέσεις (colti) ἠριθμησα διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ 51-134, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ν' ἀποτελοῦν συνέχειαν (μὲ ἀφεθὲν μικρὸν κενὸν ἀπὸ 45-50) τῶν τοῦ Παλαιοῦ. Τὸ Νεώτερον Ἀρχεῖον, τὸ καὶ ὀλιγώτερον, παρὰ τὸν ὄγκον του, σημαντικόν, εἶναι εἰσέτι ἀταξινόμητον καὶ ἀκαταλογογράφητον καὶ θ' ἀναμένῃ νὰ ἔλθῃ βραδύτερον ἢ σειρὰ του. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι σπουδαιότατον καὶ ἐπιβάλλεται ν' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς πρωτίστως, εἶναι τὸ Παλαιόν. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο εἶχε κατατάξει, ἐργασθεὶς ἐπὶ διετίαν, ὁ Κωνσταντῖνος Καβάκος (1773-1832) καὶ συνέταξε σωζόμενον εἰσέτι χειρόγραφον Εὐρετήριον (Inventario) αὐτοῦ, τοῦ ἔτους 1822, περιλαμβάνον α) 225 ἀριθμοὺς καταστίχων βιβλίων (registri) β) 59 ἀριθμοὺς χαρτίνων θηκῶν (buste) περιεχοσῶν ἐν ὄλφ φακέλους (processi) 816 (βραδύτερον προσέθηκεν εἰσέτι τὰς θήκας 60-62, περιλαμβανοῦσας τοὺς φακέλους ὑπ' ἀριθ.

817-903, τῶν ἐτῶν 1822-1826)· καὶ γ) σειρὰν 61 ταμειακῶν βιβλίων τῶν κατὰ καιροῦς προϋσταμένων (guardiani grandi) τῆς Κοινότητος (τῶν ἐτῶν 1600-1818). Ὁ κατάλογος τοῦ ἐπιμελοῦς μὲν, ἀλλ' ἐμπειρικῶς Καβάκου προσέφερον ἱκανὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς συμβουλευθέντας αὐτὸν ἐρευνητὰς μέχρι σήμερον, ἀλλ' οὔτε πλήρης εἶναι οὔτε ἀνταποκρίνεται βεβαίως εἰς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τελειότερου, τὸν ὅποιον καὶ ὀφείλομεν νὰ συντάξωμεν καὶ ἐκδώσωμεν τὸ ταχύτερον. Ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ εὐχεράνωμεν τὴν χρῆσιν τοῦ ἀρχείου τούτου, τὴν σύνταξιν τοῦ νέου καταλόγου καὶ ταυτοχρόνως διὰ νὰ προστατεύσωμεν τὰ ἔγγραφα, ἐλάβομεν τὰ ἀκόλουθα ἀπαραίτητα πρακτικὰ μέτρα.

Ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν καταστίχων καὶ πολλὰ τῶν δεσμίδων εἶχον περιτυλιχθῆ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐντὸς ἐφθαρμένων ἐκ τῆς πολυκαιρίας χαρτίνων περιτυλιγμάτων καὶ παρέμενον εἰσέτι εἰς ὀγκώδη δέματα ἐστοιβαγμένα τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ὥστε ἢ ἀνεύρεσις ἀριθμοῦ τινος καὶ ἐν γένει ἢ χρησιμοποίησις τῶν καταστίχων ἦτο δυσχερὲς, ἀφηρέσαμεν πάντα τὰ ἄχρηστα περιτυλίγματα ταῦτα, ἠσφαλίσαμεν τὰ ἔχοντα ἀνάγκην προφυλάξεως κατάστιχα ἢ τὰς δεσμίδας τῶν ἐγγράφων ἐντὸς καταλλήλων στερεῶν θηκῶν καὶ διετάξαμεν ταῦτα ὄρθια εἰς τὰ ἀντίστοιχα ράφια κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν. Ὡς πρὸς δὲ τὰς παλαιὰς θήκας καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς φακέλους, προέβημεν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἐξ αὐτῶν ἐφθαρμένων ἢ διαβεβρωμένων ἕνεκα τῆς ὑγρασίας διὰ καινουργῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἢ ἀνεύρεσις σήμερον οἰουδήποτε καταστίχου ἢ φακέλου, τῇ βοήθειᾳ τοῦ καταλόγου Καβάκου, εἶναι ζήτημα ἑνὸς λεπτοῦ, ἐνῶ προηγουμένως ἀπῆτει πολλάκις πολὺ χρόνος ἐρεῦνας. Οὕτω τὸ Ἀρχεῖον δύναται ἐπὶ τέλος νὰ χρησιμοποιηθῆται εὐχερῶς μέχρι τῆς ἐκπονήσεως τοῦ ὀριστικοῦ καταλόγου αὐτοῦ, ὁ ὅποιος καὶ μόνος θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν του.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὡς ἄνω ἐργασίας ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισημάνωμεν πολλὰ ἄγνωστα παλαιὰ ἔγγραφα ἢ καὶ κατάστιχα, λίαν σημαντικὰ, ἐξ ὧν τινὰ δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Καβάκου. Μόνον εὐρεθῆρα τῶν κινήτων πραγμάτων (εἰκόνων, ἱερῶν σκευῶν, κωδίκων κλπ.) τῆς Κοινότητος ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰ. καὶ ἐντεῦθεν ἀνεύρομεν ὑπὲρ τὰ δέκα.

Γενικῶς ἢ ταξινόμησις καὶ ἔρευνα τῶν Ἀρχείων τούτων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος θὰ καταδείξῃ ὅτι ταῦτα εἶναι πολὺ σπουδαιότερα καὶ πλουσιώτερα παρ' ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο.

ε) Μουσεῖον καὶ εἰκόνας. — Ἀντιθέτως πρὸς τὰ Ἀρχεῖα, τὸ Μουσεῖον Ἱερῶν Εἰκόνων ἦτο τὸ καλύτερον διοργανωμένον ἐξ ὅλων τῶν τμημάτων τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ ἴδρυσις καὶ ὀργάνωσις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὄντως ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἔργων τῆς προκατόχου μου. Πᾶσαι αἱ ἐν αὐτῷ εἰκόνας εἶχον καλῶς ἐπισκευασθῆ, καθαρισθῆ καὶ ἐπιμελῶς ἐκτεθῆ εἰς εὐρύχωρον αἴθουσαν. Πλὴν ὁμως τῶν εἰκόνων τούτων (περίπου 75), ἄλλαι 200 (ἥσσανος καλλιτεχνικῆς σημασίας) ἐφυλάσσοντο εἰς ἰσόγειον ἀποθήκην, ἀποδειχθεῖσαν δυστυχῶς ἀκατάλληλον, διότι κατὰ τὴν πλημμύραν ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν, μὴ ἀνηρημέναι, ἐλλεῖπει χώρου, ὑπέστησαν μικρὰς φθοράς. Ἐμεριμνήσαμεν ἀμέσως πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τούτων ὑπὸ εἰδικῶν τεχνίτου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκαθαρίσαμεν αὐτὰς καί, διὰ νὰ τὰς προφυλάξωμεν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ ὄρατον Μουσεῖον καὶ δευτέραν αἴθουσαν, ἐξεθέσαμεν ταύτας εἰς μικρὸν ἐν αὐτῷ δωμάτιον. Καθαρί-

σαντες επίσης και δύο άλλας μεγάλων διαστάσεων εικόνας τῆς ἀποθήκης, τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον (ἀριθ. 26) καὶ τὴν εἰς Ἄδου Κάθodon (ἀριθ. 25), ὡς καὶ μίαν Θεοτόκον (ἀριθ. 51), ἐτοποιητήσαμεν αὐτὰς εἰς καταλλήλους κενούς χώρους τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ Μουσείου. Ἐμεριμνήσαμεν ἐπίσης πρὸς καθαρισμόν τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ μεγάλης εἰκόνας (16ου αἰῶνος) τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (ἀριθ. 221). Ἔτεροι ἐπισκευασθεῖσαι εἰκόνες εἶναι αἱ ὑπ' ἀριθ. μητρώου 11, 109, 121, 132, 134, 137, 139, 142, 150, 151, 245, 253, 297, 305, 306, 308, 309, 311, 319, 344, 345, 350, 359. Ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἐπισκευὴ θὰ συνεχισθῆ βαθμηδὸν καὶ διὰ τὰς ὑπολοίπους, ἔστω καὶ δευτερευούσης καλλιτεχνικῆς σημασίας, εἰκόνας.

Τὸ εἰς δελτία Μητρώων τῶν φορητῶν εἰκόνων παρέστη ἀνάγκη ν' ἀναθεωρηθῆ ἕνεκα διαφόρων κενῶν, σφαλμάτων ἢ διπλῶν ἐγγραφῶν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοῦ δὲν συμφωνοῦν πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐκδομένῳ καταλόγῳ τοῦ κ. Μ. Χατζηδάκη, συνετάξαμεν καὶ πίνακας ἀντιστοιχίας τῶν δύο τούτων ἀριθμήσεων. Τέλος, κατηρτίσαμεν καὶ βιβλίον καταγραφῆς τῶν εἰκόνων.

στ') Φωτογραφικὸν Ἀρχεῖον.—Εἰς τὸ Ἰνστιτούτον εἶχον συγκεντρωθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διάφοροι φωτογραφίαι (θετικαὶ ἢ ἀρνητικαὶ) εἰκόνων, χειρογράφων κλπ., αἵτινες παρέμενον εἰσέτι ἀταξιόμητοι. Ταξινομήσαντες ταύτας καὶ φυλάξαντες εἰς δύο χαμηλὰ ἐρμάρια τῆς βιβλιοθήκης, ἀπηρτίσαμεν τὸν πυρῆνα τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου. Τοῦτο διηρέσαμεν εἰς τὰ ἀκόλουθα τέσσαρα τμήματα: Α (= Ἀρνητικαὶ φωτογραφικαὶ πλάκες), Δ (= Διαφανῆ διὰ προβολάς), Μ (= Μικροφίλμ), Φ (= Φωτογραφίαι). Εἰς ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων ἐταξινομήσαμεν χωριστὰ Ι) τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ΙΙ) τὰ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, καθιερώσαμεν δὲ ἕκασταχοῦ τὰς ἀκολούθους ὑποδιαιρέσεις: α) Κτήρια - μνημεῖα (ἀρχιτεκτ., γλυπτ.), β) Εἰκόνες (ζωγραφ.), γ) Ἀντικείμενα τέχνης (ἄμφια, σκευή, μικροτεχνήματα κλπ.), δ) χειροῶγραφοι κώδικες, ε) ἔντυπα βιβλία, στ) ἀρχεῖακὰ ἐγγραφα ἢ κατάστιχα.

Τοῦ φωτογραφικοῦ Ἀρχείου, ὅπερ ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζεται συνεχῶς, συνετάξαμεν εἰδικὸν κατάλογον.

5) Ἐμπλουτισμὸς τῆς Βιβλιοθήκης.—Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου κατέχει μὲν ὠρισμένα παλαιὰ πολύτιμα καὶ σπάνια βιβλία, παρουσιάζει ὁμως ἐξ ἄλλου μεγάλας ἐλλείψεις καὶ κενὰ καὶ οὐδεμία δαπάνη πρὸς ἀγορὰν βιβλίων καὶ συγκρότησιν βιβλιοθήκης ἀνταξίας ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὑπερβολικῆ. Δυστυχῶς, ἕνεκα ἄλλων πιεστικωτέρων ἀναγκῶν, ὑπεχρεώθημεν νὰ διαθέσωμεν δι' ἀγορὰν βιβλίων πολὺ ὀλιγώτερα τῶν ἐγκεκριμένων κονδυλίων. Πάντως ὁμως προέβημεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἀρκετῶν βασικῶν καὶ ἀπαραιτῶν νεωτέρων βοηθημάτων καὶ βιβλίων, τῶν ὁποίων ἔσπερετο τὸ Ἰνστιτούτον. Ἐν ὄλῳ εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἐξ ἀγορᾶς, δωρεῶν ἢ ἀνταλλαγῶν, 350 περίπου τόμοι βιβλίων καὶ περιοδικῶν. Πάντα τὰ εἰσαχθέντα κατεγράφησαν εἰς τὸ Βιβλίον εἰσαγωγῆς καὶ ἐκαταλογογραφήθησαν. Ἰκανὸς ἐπίσης ἀριθμὸς βιβλίων καὶ περιοδικῶν ἐβιβλιοδετήθη. Πρὸς πάντας τοὺς δωρητὰς βιβλίων (οἱ ὅποιοι εὐχόμεθα νὰ πολλαπλασιασθοῦν εἰς τὸ μέλλον) ἐκφράζομεν καὶ ἐντεῦθεν τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας τοῦ Ἰδρύματος.

6) Διαλέξεις.—Τὸ Ἰνστιτούτον διοργάνωσε δύο ἐπιστημονικὰς διαλέξεις μὲ ὀμιλητὰς εἰδικούς ἐπιστήμονας, Ἕλληνας καὶ ξένους.

Πρώτος όμιλητής, τήν 27ην Ἀπριλίου 1967, ύπήρξεν ό Ἰταλός άκαδημαϊκός και καθηγητής του Πανεπιστημίου του Μιλάνου κ. Raffaele Cantarella, όστις έπραγματεύθη τό θέμα Ἰταλία και Ἑλλάς, έπισκοπήσας συντόμως τās ιστορικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ τών δύο λαών ανά τούς αιώνας, από τής μυκηναϊκής έποχής μέχρι σήμερα. Ἡ δευτέρα διάλεξις έγένετο τήν 8ην Μαΐου 1967 υπό του καθηγητου τής Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ἀθηνών κ. Νικολάου Τωμαδάκη, με θέμα Ἡ βυζαντινή και βενετοκρατουμένη Κρήτη. Τους όμιλητάς παρουσίασεν εις τό κοινόν ό διευθυντής του Ἰνστιτούτου. Ἀμφοτέρως τās διαλέξεις παρηκολούθησε πυκνόν και έκλεκτόν άκροατήριον έξ έπιστημόνων και λογίων.

7) Παροχή έπιστημονικων πληροφοριων. — Πλείστοι μελετηταί, Ἑλληνες, Ἰταλοί και άλλοι, ως και ιδρύματα, άπηυθύνθησαν εις τό Ἰνστιτούτον γραπτώς ή έπεσκέφθησαν αυτό ζητούντες πληροφορίας επί διαφόρων άπασχολούντων αυτούς έπιστημονικων θεμάτων. Πάντες έλαβον άπαντήσεις ίκανοποιητικάς. Διά νά παράσχωμεν ιδέαν τινά περιό του πλήθους και τής ποικιλίας τών ένδιαφερόντων τούς μελετητάς θεμάτων, εις τά όποια ήδυνήθημεν νά φανώμεν χρήσιμοι πρός αυτούς, αναφέρομεν τās ακολουούθους περιπτώσεις. Δι' άλληλογραφίας έδόθησαν πληροφορίαί εις τόν Δήμον τής πόλεως Lucca (περι έλληνικων πόλεων με μεσαιωνικά τείχη), τόν έκδοτικόν οίκον Reader's Digest (περι εικόνων Ἁγίας Αικατερίνης και Ἁγίου Γεωργίου του ήμετέρου Μουσείου, ών άπεστείλαμεν και φωτογραφίας), τόν κ. Bertrand Bouvier (περι έλληνικων κωδίκων), τόν κ. André Guillon (περι άνεκδότου έλληνικής περγαμηνής του ΙΑ' αιώνος εκ τής Κάτω Ἰταλίας), τόν κ. Α. Βρανούσην (περι άνεκδότων έπιστολών τών Κωνσταντίνου Ποστολίκου και Σκαρλάτου Μάτσα πρός Γαβριήλ Σεβήρον, ών άπεστείλαμεν και μικροφίλμ), τόν κ. Κ. Θ. Δημαράν (προσωπογραφία του Θωμά Φλαγγίνη άποσταλείσα πρός δημοσίευσιν), τόν κ. Νικηφ. Ἐλεόπουλον (περι άπεικονίσεων τής μονής Στουδίου εις μαρκιανούς κώδικας του Buonaldmonti), τήν κ. Ἐλισ. Ζαχαριάδου - Οικονομίδου (γερμανική μελέτη περι Μητροφάνους Καισαρείας, ής άπεστείλαμεν και μικροφίλμ), τόν κ. Κ. Κύρρην (έγγραφα Ἰνστιτούτου περι Κυπρίων τής Βενετίας, άποσταλέντα εις μικροφίλμ) και τόν κ. Γεώργ. Χιονίδην (περι Θεοδοσίου Κουτουνίου και εκδόσεως του 1784). Τό Ἰνστιτούτον έπεσκέφθησαν και ειργάσθησαν πρός άντλησιν διαφόρων στοιχείων εις τήν Βιβλιοθήκην, τά Ἀρχεΐα ή τό Μουσείον αυτού επί πολλās μεν ήμέρας ό αΐδεις. Colen Devey (περι τής έν Βενετία διαμονής του Μητροφάνους Κριτοπούλου), ό Don Giorgio Fedalto (περι όρθοδόξων Ἑλλήνων τής Βενετίας και Μαξίμου Μαργουνίου), ή δις Anna Gentilini (περι τών εις τήν νέαν έλληνικήν μεταφράσεων του Πινδάρου), ό κ. Georgellin (περι έμπορικων βιβλίων τών Ἑλλήνων του ΙΖ' αιώνος), ό κ. Mir. Lazovic' (περι μεταβυζαντινων εικόνων και δυσαναγνώστων έν αυταίς έπιγραφών), ή κ. R. Maggio Serra (περι άκριβων τίτλων βιβλίων και άρθρων βυζαντινής τέχνης), ό κ. Guido Sala (περι νεοελληνικής γλώσσης και λογοτεχνίας), ή δις Haig. Sarian (περι έλληνικων κωδίκων), ό κ. A. L. Vincent (περι ζητημάτων τής Κρητικής Λογοτεχνίας), ή δις Ἐλένη Κακούλιδου (περι Ἰωάννου Μορζήνου), ό κ. Ἄνδρ. Μαγκλάρας (περι έντύπων του Ἰνστιτούτου υπό τούς τίτλους «Stampa al Laudo» και «Stampa al Taglio»), ό κ. Κ. Δ. Μέρτζιος (περι Νικολάου Μαλαξού), ό κ. Ν. Μοσχονάς (περι τών έργων του

Ἰωάννου Βελούδου), ἡ Δίς Ἀγάθη Νικοκάβουρα (περὶ Κρητῶν ἐν Κερκύρα), ὁ κ. Κωνσταντ. Ντόκος (περὶ ὀρθοδόξων ἀρχιερέων τῆς Κύπρου ἐπὶ Βενετοκρατίας), ὁ κ. Διον. Σκιώτης (περὶ βενετικῶν πηγῶν διὰ τὸν Ἀλῆν Πασᾶν Ἰωαννίνων) καὶ ὁ κ. Ἰωάννης Χασιώτης (περὶ ἐλληνικῶν ἀπελευθερωτικῶν κινήματων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος), ἅπαξ δὲ μόνον ἡ δίς ὁ Don Jos. Croqinson (περὶ σπανίου δημοσιεύματος τοῦ V. Laurent), ἡ δίς Lina Frizziero (περὶ ἐλληνικῶν τοπωνυμίων εἰς βενετικά ἔγγραφα), ἡ κ. Elis. Lucchesi Palli (περὶ προσφάτων βιβλίων βυζαντινῆς τέχνης), ὁ Don Carlo Seno (περὶ βιβλιογραφίας διὰ τὸν Lauro Querini), ἡ κ. Maria Grazia Siliato (περὶ τῶν εἰς Βενετίαν Κυπρίων προσφύγων μετὰ τὸ 1570), ὁ κ. Δινάρδος (περὶ βιβλιογραφίας διὰ βενετικά φρούρια Κερκύρας), ὁ κ. Εὐάγγ. Λουῆζος (περὶ ἔργων Κυπρίων λογίων), ὁ κ. Κοσμάς Φωκᾶς Κοσμετάτος (περὶ τῶν ξυλογλύπτων πλαισίων τῶν εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου) κ. ἄ. Εἶναι δὲ ἐνθαρρυντικὴ ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν προστερχόντων ἀξιολόγων μελετητῶν αὐξάνει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν.

Ἐς προστεθῆ ἑνταῦθα ὅτι πλεῖστοι ἄλλοι διακεκριμένοι ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι ἐπεσκέφθησαν τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον καὶ τοιουτοτρόπως ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς τοῦ θησαυροῦς. Ἐκ τούτων ἄς ἀναφέρωμεν τὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. Ἐπαμ. Θωμόπουλον, τοὺς πανεπιστημιακοὺς καθηγητὰς κ. κ. R. Cantarella, Bar. Krekic', Fr. Thiriet, Ἀπ. Βακαλόπουλον, Στυλ. Καψωμένον, Παναγ. Κρητικόν, Παναγ. Μιχαήλ, Νικόλ. Τομαδάκην, Στέφ. Εὐδην καὶ Π. Γ. Στεργιανόπουλον, τὸν λογοτέχνην κ. Πέτρον Χάρην, τὸν διευθυντὴν τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης κ. Fr. R. Walton, τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους κ. Antonino Lombardo, τὸν βυζαντινολόγον σεβ. π. R. J. Loenertz, τὸν μουσικολόγον τῆς Grottaferrata R. F. Bartolomeo di Salvo κ. ἄ. Μετ' ἰδιατέρων τιμῶν ἐδεξιώθημεν ἐπίσης τῇ 26-27 Μαΐου 1967 τὸν σεβασμιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης κ. Εὐγένιον καὶ τὸν σεβ. μητροπολίτην Ἱεραπύτνας καὶ Σητείας κ. Φιλόθεον, ἀπεσταλμένους τῆς Α. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν καρδινάλιον Πατριάρχην τῆς Βενετίας, καὶ τῇ 9-10 Ἰουνίου 1967 τὸν σεβασμιώτατον μητροπολίτην Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβον, ἐπὶ κεφαλῆς ἀντιπροσωπείας ἐκ Χίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἐλθούσης πρὸς παραλαβὴν τῶν λειψάνων τοῦ Ἀγ. Ἰσιδώρου. Εἰς τούτους ἀπεστείλαμεν καὶ φωτοτυπία τῆς περὶ τοῦ Ἀγίου τούτου σπανίας μονογραφίας τοῦ P. Saccardo.

8) Σχέσεις τοῦ Ἰνστιτούτου πρὸς ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα. — Αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις καὶ ἡ συνεργασία τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἄλλαχού συναφῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἰθυόντων αὐτὰ ἀπέτελεσαν ἀπ' ἀρχῆς βασικὴν ἐπιδίωξιν ἡμῶν. Διὰ τῆς παροχῆς πληροφοριῶν (βλ. τὴν προσηγ. παράγρ. 7), τῆς ἀνταλλαγῆς δημοσιευμάτων, τῶν προσωπικῶν ἐπαφῶν, τῆς συνεργασίας εἰς ποικίλα θέματα, ἐσφυρηλατήθησαν ἤδη ἔτι στενότεροι δεσμοὶ μεταξὺ τῶν ἰδρυμάτων τούτων καὶ τοῦ ἡμετέρου καὶ ἐβελτιώθη ἔτι μᾶλλον τὸ εὐνοϊκὸν κλίμα τῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἐκτιμήσεως. Στενὴ εἶναι ἡ συνεργασία μου ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἐλληνοιστῶν καὶ μεσαιωνολόγων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦης, ὡς καὶ μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βενετίᾳ παρὰ τῇ Fondazione Giorgio Cini Ἰνστιτούτου «Venezia e l'Oriente» καθηγητοῦ κ. Agostino Pertusi, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου μετέχω καὶ τῆς

πενταμελοῦς διεθνoῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Corpus τῶν πηγῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Ἐνδεικτικὰ δὲ τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως, τῆς ὁποίας ἀπολαύει τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτοῦτον εἰς τοὺς ξένους ἐπιστημονικοὺς κύκλους, εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Τὸ ἐν Βενετία «Comitato per la pubblicazione delle fonti relative alla storia di Venezia» προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὑποφαινομένου ὡς μέλους αὐτοῦ, τὸν Μάϊον τοῦ 1967. Τὸ προμνημονευθὲν Ἰνστιτοῦτον «Venezia e l'Oriente» ὥρισεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν εἰσηγητῶν (relatori) τοῦ κατὰ τὸν προσεχῆ Ἰούνιον 1968 συγκληθησομένου ἐνταῦθα Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἱστορίας τοῦ Βενετικοῦ Πολιτισμοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου θὰ παρουσιάσῃ εἰσήγησιν μὲ θέμα *Ἡ Κρήτη ὑπὸ τὴν βενετικὴν κυριαρχίαν. Προβλήματα καὶ ἔρευναι*. Ὁ Δήμαρχος τῆς Βενετίας ὥρισεν αὐτὸν ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐορτασμοῦ, τὸν Μάϊον τοῦ 1968, τῆς 500στῆς ἐπετειοῦ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (ἣτις ὀφείλει, ὡς γνωστόν, τὴν δημιουργίαν της εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσ καρδινάλιου Βησσαρίωνος δωρεὰν τῶν πολυτίμων χειρογράφων του). Ἡ ἐν Ρώμῃ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς Ἱταλίας προσεκάλεσεν αὐτὸν ὅπως, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐν Βενετία Δευτέρου Ἐθνικοῦ Συνεδρίου αὐτῆς, καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ὡς ἄνω Ἐορτασμοῦ, ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ Βησσαρίωνος ὡς ἱστορικῆς προσωπικότητος καὶ ὡς οὐμανιστοῦ.

Ἄλλὰ τὴν σημαντικωτέραν ἔνδειξιν τῆς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἴδρυμα γενικῆς ὑπολήψεως ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι, ὑπὸ τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ προσεχὴς, κατὰ Σεπτέμβριον 1968, σύνοδος αὐτῆς, ἣτις θὰ συνδυασθῇ καὶ πρὸς διεθνῆ συζήτησιν (colloque) μὲ θέματα *«Κοινωνία καὶ Τέχνη ἐν Βυζαντίῳ ἐπὶ Παλαιολόγων»* καὶ *«Μεθοδολογικὰ προβλήματα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Corpus τῶν πηγῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας»*, λάβῃ χώραν ἐν Βενετία ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἰνστιτούτῳ. Εἶναι περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος τούτου, τὸ ὁποῖον θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν λαμπρὰν προβολὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Περαίνων τὴν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ πρώτου ἔτους τῆς θητείας μου ὡς διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτοῦτου Βενετίας ἔκθεσιν ταύτην, ἣτις ἀπέβη κατ' ἀνάγκην μακροσκελὴς, ἔνεκα τῶν πολλῶν καὶ σοβαρῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐδέησε ν' ἀντιμετωπισθοῦν (τὰ πλεῖστα διὰ πρώτην φοράν), ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς πάντας τοὺς ἀρμοδίους ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἱταλίᾳ, οἵτινες μὲ συνέδραμον τόσον προθύμως εἰς τὸ ἔργον μου. Οἱ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ δύο συνεργάται μου, ὁ Γεν. Γραμματεὺς αὐτοῦ κ. Σωτ. Μεσσῆνης καὶ ἡ γραμματεὺς κ. Ἄντ. Κουτσουρέλου - Tonello, εἰργάσθησαν μετὰ μεγάλης φιλοτιμίας καὶ ἐπιμέλειαν πολλαπλᾶ καὶ ἐνίοτε ἐκτάκτως δυσχερῆ καθήκοντα. Πολύτιμος ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ἡ εὐγενὴς συμπαράστασις τῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἱταλίᾳ, τῆς Α. Ε. τοῦ ἐν Ρώμῃ Πρέσβευος κ. Ἄντ. Πούμπουρα καὶ τοῦ ἐν Βενετία Προξένου κ. Λεων. Μαυρομιχάλη, ὅστις καὶ ὡς μέλος τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰνστιτοῦτου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Βενετία Ἑλληνικῆς Κοινότητος κ. Κωνστ. Σταμπόγλη, μοῦ παρέσχε πάντοτε, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς κρίσιμους στιγμὰς, ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν του. Ὅλος δὲ ἰδιαίτερας εὐχαριστίας ὀφείλω πρὸς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰνστιτοῦτου, τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κ. κ. Ἄναστ. Ὁρλάνδον καὶ Διον. Ζακυθινόν καὶ τὸν Πρέσβυν κ. Ἀγγ. Βλάχον, ὡς καὶ τοὺς παρ' αὐτῇ ἐκπροσώπους τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου κ. κ. Δ. Μανωλέσον

καὶ Δ. Ἀεστορίδην διὰ τὴν πάντοτε παρασχεθεῖσαν ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν καὶ ἐνθάρρυνσιν εἰς τὸ ἔργον μου. Εἶναι εὐδαίμων ἡ διαπίστωσις ὅτι πάντες μέχρι σήμερον οἱ ἀρμόδιοι καὶ πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κράτους ἐπέδειξαν ζωντὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐνδιαφέρον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τοῦτο θὰ συνεχισθῇ ἀμείωτον καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἰδρύματος.

Ἐν Βενετίᾳ, τῆ 4 Ἰανουαρίου 1965.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου

Μ. Ἰ. Μανούσασκας